

דעה גלעדי

הרבנית ברכה קאפח שבה בצעדים מדודים משיחית הבוקר היומית שלה, מסמנת וי על כוס קפה ומתיישבת. "נתחיל בָּרב", היא קובעת את מהלך הראיון ופונה אליי: "ככה מכובד, נכון?"

נראָה שבכך אפשר לתמצת את יחסה לבעלה המנוח, הרב יוסף קאפח, ולעצמה: התפעלות רבה מדמותו ומפעליו, בעוד מעשיה־שלה מובנים מאליהם מבחינתה. "קיבלתי רק שלושים פרסים", היא צוחקת מאוחר יותר ומוֹרָה בלא שמץ של חשיבות עצמית על מסדר תעודות ההוקרה שעל הקי, כאומרת: אני עושה את מה שעליי לעשות, ומי שצריך מביע את הערכתו על כך.

הרב קאפח נולד לפני 92 שנה בצנעא, בירת תימן. עד גיל חמש התייחס משני הוריו, ומאז גידול סבו הרב יחיא קאפח, מקים תנועת הדרדעים (שיבוש מכוון בפי המתנגדים, על סמך הביטוי "דור דעה"), הוגלת בדרכו של הרמב"ם ובחזרה לַמנהגים שלפני התפשטות הקבלה בתימן.

"כבר מגיל קטן ראו בו תלמיד חכם בכל המובנים", מספרת הרבנית, "הוא היה עמוד התווך של המשפחה והיה ברור שהוא ימשיך את השושלת, מכיוון שנותר יחיד מכל ארבעת אחיו. שמרו עליו כעל בבת העין. גִּיל ארבע־עשרה – לאחר שסבו נפטר – עבר ניהול בית הכנסת לידי, ובתוך כך גם מסירת שיעורים בו. בגלל הידע הרב שקיבל מסבו – גם תלמידי חכמים מבוגרים שמעו לו".

הרב והרבנית התחתנו צעירים, אפשר לומר ילדים – הוא בן 16 והיא בת 11. בשנת תש"ג, מספר שנים לאחר נישואיהם, הגיעו בני הזוג קאפח ארצה והשתלבו מיד בעשייה הציבורית. העלייה לישראל הייתה מהלך טבעי בעבור שניהם. "היו לנו חיים טובים מאוד בתימן, אבל עזבנו הכול ולא לקחנו כלום".

אגב עבודתו כצורף המשיך הרב לעסוק בתורה וברבנות, וכעבור זמן – לאחר שהרב הראשי דאז נוכח ברוחב ידיעותיו – מונה לדיין. במקצוע זה עבד ארבעים שנה. "הרב מרדכי

"הרב אמר: היום אני נותן לכם שעה יותר, כי זה השיעור האחרון. הם כמובן נבהלו והתווכחו: 'הרב, מה אתה מדבר, מה קרה'. מאוחר יותר, אחרי יום הצום, קם הרב בתשע בערב ללמוד. הוא לבש בגדים נקיים ונראָה כמו חתן. בשתיים-עשרה בלילה קמת. ראיתי אותו רוכן על הספריים. מעולם לא ראיתי את הפנים שלו כמו שהיו אז. דיברתי עם הקדוש ברוך הוא: 'תראה איך הוא לומד. תן לו בריאות שלמה

(אליהו)", נזכרת הרבנית, "היה אִתי בקשרים טובים. פעם סיפר לי איך בבית הדין כולם מדברים ומשמיעים את דעתם, ואילו הרב קאפח רק מקשיב, כותב את דעתו על פִּתקה קטנה, ולבסוף הכל מקבלים את הפסק שלו. אמת; היה לו שכל מיוחד".

זוגיות של פעם

"בזמנו נסעתי ל־22 ארצות שונות להציג בהן תערוכות על הפולקלור התימני, והכנסותיהן הועברו לרשות המדינה", נזכרת הרבנית. "הרב היה מעודד אותי לנסוע למען המצווה ולא מניח להכין לו שום דבר לתקופה שבה אהיה בחוץ לארץ. מעולם לא ציער אותי או הגביל אותי, ולא שאל למה איני מכינה לו מאכל מסוים. חיינו יחד שישים שנה, ושנינו הבנו אחד את השני וַנִּתְנו חופש זה לזה – אני הייתי מארחת בבית תיירים וקבוצות שונות בשעה שהוא היה לומד בספרייה שבקומה התחתונה. רק בצהריים הייתי משתדלת שהבית יהיה ריק והיינו אוכלים יחד.

"כוס מיין, קצת סלט והרבה מרק. מצידו הוא היה מסכים לשחות במרק שלי..." – כך בערך נראה התפריט של הרב, וגם אותו היה אוכל בעמידה ומתיישב רק כדי לברך. זאת כדי לקצר כמה שיותר את זמן ההתעסקות באכילה ולא לשקוע בה. גם בחתונות שבהן הזומן לערוך חופה מעולם לא התעכב לאכול ("אפילו בחתונה של הנכד שלנו", מציינת הרבנית), ואם החתונה התאחרה מעבר למצופה היה חוזר לביתו. "הוא אמר שאינו יכול לשבת סתם ולחכות; חבל על כל רגע".

זאת גם הסיבה שבגינה סירב שלוש פעמים להצעה לָכֶּהן כָּרב הראשי לישראל: הוא העדיף לנצל את הזמן להוצאת עשרות ספריו, ולא לשמש בתפקיד ייצוגי בעיקרו. תרומה ניכרת של הרב לארון הספרים היהודי היא תרגום כתבי יד של רבים מספרי ראשוני ספרד, ותרגום ופירוש ספרי הרמב"ם, המקובלים גם על הממסד האקדמי ונלמדים בכל העולם.

על מידת הקפדתו וירידתו לפרטים, מספקת נכדתו: "פעם סבא היה צריך לפסוק בנושא נתיחה שלאחר המוות. הוא יצא מהבית לשלושה ימים – מה שלא עשה קודם־לכן מעולם – לן בלילות אצל קרובים, ואת הימים בילה באבוֹר כביר. רק אחרי שחקר את הנושא ממקור־ראשון חזר הביתה וכתב את פסק־הדין".

הסוף ידוע מראש

עם הרב צבי יהודה הכהן קוק היה לרב קשר חם של מכתבים ופגישות, והרבנים עובדיה יוסף ומרדכי אליהו היו לו כאחים. הרבנית מגדירה את דרך חייהם דתי־לאומית: "אנחנו מִפ־ל", היא מזדהה, ומדגישה את דרכו המתונה של הרב. עד היום היא חלק מנשיאות המפלגה, בשל תרומתה הרבה לגיוס אנשים לאורך השנים. היא איננה שבעת רצון מגלגולה הנוכחי, אך מעדיפה לא להרחיב על כך את הדיבור.

מה הייתה דעת הרב בנוגע לתורת הנסתר?

"הוא כתב ספר על הקבלה", מקדימה הרבנית, "אבל האמין שכדי ללמוד את העומק שבה, אדם צריך להיות קודם־כל בקיא ביותר בתורה עצמה. הרי יש כאלה שלא יודעים כלום ובכל זאת דבוקים רק בקבלה".

על טרנד ה'רוחניות' הרווח כיום, היא אומרת בשמו שתי מילים: "הבל הבלים".

במוצאי צום י"ז בתמוז תש"ס, החזיר הרב קאפח את נשמתו לבוראה, בביתו שבנחלאות. **נכונה השמועה שהרב הכין את קרוביו לפטירתו?**

"אמת", מאשרת הרבנית, ומשחזרת את מה שקדם לאותו הלילה: "יום לפני מותו, הלך הרב למסור את השיעור הקבוע שלו בבית הכנסת, אלא שהפעם אמר לנוכחים: היום אני נותן לכם שעה יותר, כי זה השיעור האחרון. הם כמובן נבהלו והתווכחו: 'הרב, מה אתה מדבר, מה קרה', אבל הוא חזר שוב על דבריו: זהו השיעור האחרון. למחרת, לפנות ערב, ישבנו יחד בבית והוא אמר לי: 'אני חושב שזה הסוף'. לא התייחסתי לדבריו. אמרתי לו: 'מה אתה מדבר שטויות. בחיך, תעשה לי טובה ותדבר על משהו אחר'. אני לא עיכלתי בכלל, אבל הוא כנראה ידע.

"מאוחר יותר, אחרי יום הצום, קם הרב בתשע בערב ללמוד. הוא לבש בגדים נקיים ונראָה כמו חתן", היא נרגשת, "תאמיני לי. שאלתי אותו אם הוא רוצה לאכול, וכרגיל הוא שתה מעט, הסתפק בכפית סלט והלך לחדר הלימוד שלו. בשתיים־עשרה בלילה קמתי מכאבים קשים שהיו לי בברך, וראיתי אותו רוכן על הספריים. מעולם לא ראיתי את הפנים שלו כמו שהיו אז; מאירות באופן מיוחד. הסתכלתי עליו, ודיברתי עם הקדוש ברוך הוא: 'תראה איך הוא לומד. תן לו בריאות שלמה'. חזרתי לישון. "אומרים שכשבן אדם לומד – מלאך המוות אינו יכול לפגוע בו. הרב כנראה קם בשביל משהו, וכשהתעוררתי לפנות בוקר כדי לאפות לחם לחברות – ניגשתי לראות מה שלומו ומצאתי אותו שוכב על השטיח. חשבתי שהתעלף, אבל הוא לא הגיב לפעולות שלי. אנשי מד"א שהוזמנו פגשו בדרך את בַּתִּי, וכשהבינו שמדובר בָּרב קאפח אמרו: 'נטוס! אולי נציל אותו', אולם כשהגיעו כבר לא היה מה לעשות. למחרת הייתה לוויה ענקית".

כשנשאִלָה הרבנית איך זכתה בבעלה הרב, היא צוחקת: "איך זכית... קודם כל – אנחנו בני דודים, וגדלנו יחד. והרבנית קאפח אכן מוציאה, בעיקר לאחרים. מדובר

כשהתחתנו היינו ילדים, והוא עוד לא היה רב; רק ילד. אני גידלתי אותו! עבדתי קשה, לא ביקשתי דברים לעצמי..."
את מרגישה שהקרבת מעצמך למען חייו הציבוריים?
"כן", היא עונה בְּישרות, "ראיתי שהוא אדם מוכשר ושכל מה שהוא עושה נותן פירות. לכן כל חיי עבדתי מכל הלב, והוא למד. חיינו טוב, ברוך ה'", חוזרת הרבנית על אמירה זו שוב ושוב במהלך השיחה. "בתקופה שבה עסקתי בקִרְמָה, הייתי ישנה שעתיים בלילה. בשעות הקטנות הייתי משרטטת דוגמות ובבוקר הולכת למשפחות שהיו רוקמות על פי התכנון שלי, מחלקת את העבודה ואוספת את

יוסף ברכה

איך אישה מצליחה להיות גם 'אישה של' ולהיות נאה ככך לחוטיזי, וגם לכהל פרם ישראל בזכות מפעל חסד לא יאמן שכנתה בידיה. אבל בידיה ממש * הרבנית קאפח, אשתו של הרב קאפח זצ"ל שיום פטירתו חל השבוע. פותחת צוהר לעולם מופלא של חסד, זוגיות הימנית של פעם, המימות ונמרצות שחייכים ללמוד מאנשים מהסוג הנדיר הזה

המלאכות המושלמות. הייתי מוכרת בכל הערים הגדולות בארץ.

"בואי אספר לך מה עשה לי אז הקדוש ברוך הוא", היא מתלהבת, "פעם הזמינו ממני כמות גדולה מאוד של רקמות. הכנתי אותן במשך חודשיים, העמסתי שלוש מזוודות בתוצרת – שקי טליתות, חולצות, מפות... כל טוב ה' היה שם – והייתי כבר בדרך לנסוע ללקוחות, כשפתאום צלצל הטלפון והודיעו לי שההזמנה מבוטלת; לא רוצים את הסחורה". הרבנית נאנחת מכל הלב: "וואי, מה אעשה עכשיו עם כל זה?! היינו בדיוק אחרי בניית הבית זה היה הפסד רציני. נכנסתי לחדר ובכיתי מקרב לבי. אמא שלי שמעה אותי, נכנסה והתחילה לצעוק: 'משוגעת! את מאמינה בבני אדם? תאמיני בהקדוש ברוך הוא! אם סגר לך דלת – יפתח

"אני מתה מרעב!" זעקה "לא אכלתי אתמול ולא היום". הרבנית נקטה יזמה, הזכינה לה אוכל חם ובעודה יושבת לסעוד החזירה את הבית המזונח לצורתו המקורית. "אני בינתי, היא אמרה לי", מצטטת הרבנית, "'מי שלח אותך?' עניתי: 'הקדוש־ברוך־הוא'. אחרי שקיפלתי את הכביסה ושטפתי את הרצפות התכוונתי ללכת. האישה התחילה לבכות: 'אני אראה אותך עוד?' 'טבח שתראי', אמרתי לה, ומאז - לאורך ארבע שנים - הייתי מגיעה אליה כל יום שלוש פעמים, מביאה אוכל, רוחצת ומנקה".

עשר'. שעתיים אחר כך דפקה אצלי קבוצה גדולה של תיירים – שדים; איני יודעת מאיפה באו. פתחתי ולא הכרתי אף אחד. 'מה רציאתם?' שאלתי. 'שמענו שיש לך עבודה יפה'. ישתבח שמו; קנו את כל מה שהיה במזוודות, ועוד. הייתה לי ערימה כזו של דולרים..."

בכסף הזה מילאה הרבנית את ביתם הריק, שעד אז הכיל

אחרי הכל באישה היחידה בארץ שזכתה בפרס ישראל לאחר שבעלה קיבל גם הוא את הפרס, וזאת בזכות מפעלי החסד שלה.

"ה' נותן לי – אז גם אני נותנת", היא לא מכבירה מילים. קְבַלַת הפרס לא עשתה עליה רושם מיוחד, כמוה כבעלה. "אני לא מרגישה גדלות ולא כלום", היא אומרת, "שטויות". כאשר הוצע לה הכבוד להדליק משואה ביום העצמאות ה־ל", אחרי רווחים נכבדים שקיבלה המדינה בזכות תערוכה שאָרגנה בדרום אפריקה, ביררה קודם כל מה זו משואה ולשם מה צריך אותה. "מגיע לך", אמר לה לבסוף נציג האירוע. "מגיע לי? אז אקבלו!" מציגה הרבנית איך צהלה אז, ומיד מוסיפה: "לא יודעת. עשיתי לשם שמיים".

ה מ פ ע ל הגדול והידוע ביותר שעליו חתומה הרבנית קאפח הוא ארגון הקמחא־דפסחא שמחלק מדי ערב חג, כבר חמישים שנה, חבילות מזון לאלפי משפחות. בנוסף על כך היא תומכת ב־1,400 משפחות, מחלקת אוכל מוכן בביתה מדי יום שישי ("הבית נראה כמו סופר־מרקט"), מעניקה מצרכי מזון בסיסיים לכל דורש, אוספת בגדים לנזקקים ועוד הִיד נטויה. גם במהלך שיחתנו אנשים נכנסים ויוצאים מהבית – זו מבקשת אוכל ושבה למשפחתה עם כלים עמוסי תבשילים, זה נותן תרומה, והשלישית מסייעת לרבנית לשרת את כולם. בשלב מסוים היא פותחת בפניי את המקרר הביתי הגדוש בקופסאות מזון, ותוך כדי חיפוש בשר לארוחת הצהריים נאנחת בחיך: "הכנתי לי עוף להיום ובטעות נתתי אותו לַאישה שהייתה כאן..."

מאיפה הכוח?

"מה", היא עונה ומרימה עיניים למעלה, "הכוח הוא כוח רצון. נכון, את יכולה לראות שאני זקנה ולא מרגישה טוב, אבל אני עושה".
איך התחלת את פרויקט החסד הגדול שלך?
הרבנית מספרת שיום אחד צעדה ברחוב ולאוזניה הגיעה צעקה של אישה מבוגרת: "אני רעבה!" כעבור דקות מועטות עמדה מולה הרבנית. "מה יש לך, דודה?" ("עד היום אני קוראת כך לזקנים", אומרת האישה הנושקת לגיל תשעים, כן ירבו שנותיה). "אני מתה מרעב!" זעקה היא, "לא אכלתי אתמול ולא היום". הרבנית נקטה יזמה, הזכינה לה אוכל חם ובעודה יושבת לסעוד החזירה את הבית המזונח לצורתו המקורית. "אני בינתי, היא אמרה לי", מצטטת הרבנית, "'מי שלח אותך?' עניתי: 'הקדוש־ברוך־הוא'. אחרי שקיפלתי את הכביסה ושטפתי את הרְצפּוֹת התכוונתי ללכת. האישה התחילה לבכות: 'אני אראה אותך עוד?' 'טבח שתראי', אמרתי לה, ומאז – לאורך ארבע שנים – הייתי מגיעה אליה כל יום שלוש פעמים, מביאה אוכל, רוחצת ומנקה".

לא הרגשת שמגיעה לך תודה?
הרבנית מנידה ראשה לשלילה ואומרת בפשטות: "לא מגיע לי כלום. אני אוהבת אנשים".
מאותו מקרה החלו לזרום אל הרבנית מקרים שונים ומשונים של אנשים שהמזל לא האיר להם פנים. במסגרת מסירותה לכל נצרך היא ראתה דברים קשים ביותר, השיגה ריהוט, גייסה מתנדבים, חידשה בתים, גירשה עכברים ואפילו כיבתה שרפה. הרבנית נזכרת בְּזִקְנָה קשת־יום אחת שכשהחלימה מדלקת ריאות וחזרה לביתה לא האמינה למראה השיפוץ שעבר: "היא נישקה את המיטה", מתארת הרבנית בצבעוניות, "פתחה את הברזים שהחליפו את פח המים היחיד שהוקצב להם לשבוע, ורקדה 'קולולולו!' גם בוג הזקנים הזה טיפלה

מפעל הצדקה. במחסן. תמונות עם ח"כ אורלב. טדי קולק ועם דוד הדי

שתי מיטות בלבד. לָרב, שחזר ושפשף את עיניו למראה הספות והשולחנות שצצו בְּיָיום בבית, אמרה: 'זה לא שלי; הקדוש ברוך הוא שלח לנו'. "לא הייתי משתפת אותו בענייני החובות", מסבירה הרבנית, "וגם לא ברווחים. בכלל, אני לא קמצנית. כשיש לי כסף – אני מוציאה".

"יא בינתי - מי שלח אותך"

והרבנית קאפח אכן מוציאה, בעיקר לאחרים. מדובר

עד שהלכו לעולמם.

כשהתרבו בקשות העזרה והרבנית לא יכלה לטפל בכלום לבדה, היא פנתה ללשכת הרווחה. שם הסכימו עם טענותיה ופתחו תוכנית סיוע מיוחדת לזקנים.

באיזה בית גדלת?

"היינו משפחה מכובדת מאוד: אבא רב וסוחר, אמא צדקת אמתית, ותשעה ילדים. הונכנו מילדות לאהבת מצוות ואָמי הרגילה אותנו לחטוף כל מעשה טוב שנקרה בדרכנו. עד היום אני מרגישה שאני המרוויחה כאשר אני עוזרת לאנשים". הרבנית חוזרת אל מעשי החסד הראשונים שלה: "כבר בגיל שמונה נשלחנו לחלק לְשִׁכְנוֹת לחם חם וגִישָׁר (משקה מקלִיפוֹת קפה). סבי היה מעמים עלינו צורות כסף ואומר", כאן היא מדברת בקול רך, "'יא בינתי, שְׁקִינו בזה צורכי שבת'. העשייה הזו היא בדם שלי. אם בְּסוֹף היום אני חושבת שלא עשיתי מספיק, אני אומרת לעצמי: חבל על היום. בזבזתי אותו".

יש לך לפעמים זמן לעצמך? אני מעזה לשאול.
"לפעמים".

איך את ממלאה אותו?

"נחה".

לא מבלה.

"ביליתי הרבה", אומרת הרבנית ומתחילה לפרש בפניי את כל הטילים והשיעורים ללימודי מקצוע שאָרגנה לחברותיה. לנוכח חיובי היא מודה: "אני לא נהנית לבד. אמת".

כאשר הוצעה לה תמורה עבור עבודות שיביעה בהתנדבות – נְקַמַת כרית שניתנה כשי לנשיא מצרים סאדאת, למשל – ביקשה תמיד רשות לארגן מסיבה או טיול לְחוֹג ידירותיה. בִּין הגופים שלהם עזרה נמצא גם צה"ל, שלו תרמה ושלחה מתנדבות בְּתִקְוֶפָה הקשה שאחרי מלחמת ששת הימים ואשר חָמַש תעודות הוקרה ממנו מעטרות את קירות ביתה. מסגרות נוספות מכילות את תעודות את הנשיא, יקירת ירושלים, פרס הציונות הדתית ועוד.

הרבנית מפעילה צבא שלם של עשרות מתנדבים מתנדבים.

מימון הפעילות מקורו בארץ ובחו"ל, אולם לאחרונה פחתו התרומות מאוד בשל המצב הכלכלי הקשה. מ־6,000 משפחות שקיבלו חבילות קמחא־דפסחא בסכום של 750,000 שקל בכל שנה", מצטערת הרבנית, "הגענו השנה ל־3,200. אין כסף". כמויות גדולות של אוכל מבושל מגיעות אליה מבתי מלון, ועוד אנשים מתגייסים תדיר לטובת העניין. "סיפרתי פעם בְּיִישׁוּב טלמון על חלוקת המזון", נהנית הרבנית לספר, "והתושבים החליטו שגם הם רוצים להיות שותפים בזה. מאז הם אוספים כסף מדי שבוע והנכד שלי קונה בו מוצרים יבשים לנזקקים".

אין חשש שתרומת אוכל שבועית מעודדת את האנשים להישאר במצבם ולא לנסות להיחלץ ממנו?

"אלו אנשים מיואשים. אין הרבה סיכוי שהם יצליחו לצאת מהמצב שלהם. תארי לך משפחה בת שמונה ילדים, שלושה מהם מוגבלים ומרותקים למיטות, והאם חולת סרטן. זו מצלצלת אליי כל יום שישי וצוועקת: 'עשיתי לך שבת' או הורים לשלושה־עשר ילדים שהגבל חולה לב. בכל מקרה, לי לא משנה אם הבנאדם דתי או לא דתי; אצלי זו מצווה. בעלי הרב היה אומר לי: 'אם מישהו מושיט יד – תני לו'. לא חשוב מאיפה בא או האם הוא באמת עני".

הרבנית מספרת על בחור ובחורה שהגיעו אליה הביתה לפני שנים ומיררו בכבי על הספה. התברר שברצונם

זקנה קשת-יום אחת שכשהחלימה מדלקת ריאות וחזרה לביתה לא האמינה למראה השיפוץ שעבר: "היא נישקה את המיטה", מתארת הרבנית בצבעוניות, "פתחה את הברזים שהחליפו את פח המים היחיד שהוקצב להם לשבוע, ורקדה 'קולולולו!'

להתחתן, אך הם נפרדו כבר ארבע פעמים משום שמצבם הכלכלי לא מאפשר להם להינשא. הרבנית אָרגנה להם חתונה צנועה, וכיום היא מדווחת על אחד־עשר ילדים שנולדו לזוג ההוא. "עשרה מתוכם כבר חִיתְנו", היא משתמשת בלשון רבים, ומצדיקה את העובדה שעד היום הם קוראים לה אמא. בְּשִׁנַּים אלו, לצד שאר עייסוקיה, מקדישה הרבנית זמן לִסְפֵר על מעשי הצדקה שלה, ומעבירה שיחות רבות למעוניינים – תיירים ותלמידים מכל הגילים.

בסוף הראיון, היא פונה אליי: "נברכי אותי שאני אהיה בריאה, ושאפעל עד היום האחרון שלי". בִּירְכָתִי.